

پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری (علمی- پژوهشی)

سال ششم، شماره دوم، پیاپی (۱۱)، پاییز و زمستان ۱۳۹۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۹/۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۱۵

صص: ۴۳-۵۲

پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر بر اساس خودمتمایزسازی و باورهای فراشناخت دانشجویان

افسانه منصوری جلیلیان^{۱*}، کامران یزدانبخش^۲

۱- کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

mansourijalilian@razi.ac.ir

۲- استادیار روان‌شناسی شناختی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

kamran6@razi.ac.ir

چکیده

هدف این پژوهش، پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر با استفاده از خودمتمایزسازی و فراشناخت است. به این منظور پرسشنامه‌های گرایش به اعتیاد (وید و همکاران، ۱۹۹۲)، خودمتمایزسازی (اسکورنوفرایدلندر، ۱۹۸۸) و باورهای فراشناختی (ولز و کاترایت - هاتون، ۲۰۰۴)، روی تعداد ۲۸۸ (۱۳۷ دختر، ۱۵۱ پسر) دانشجوی دانشگاه رازی کرمانشاه اجرا شد. تحلیل یافته‌ها نشان داد که نمره کل خودمتمایزسازی پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در دانشجویان است. تحلیل رگرسیون گام به گام به تفکیک خرده مقیاس‌های فراشناخت نشان داد که از بین ۵ مؤلفه موجود، باورهای مثبت درباره نگرانی، اطمینان شناختیو خودآگاهی شناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است. کنترل‌ناپذیری فکر و نیاز به کنترل فکر پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف این مواد نبودند. بر اساس یافته‌های ذکرشده به نظر می‌رسد دانشجویانی که خودمتمایزسازی پایانی دارند گرایش به سوء مصرف این مواد در آن‌ها بالاتر است. از سوی دیگر دانشجویانی که با نقص در فرآیندهای شناختی روبه‌رو هستند، بیشتر احتمال دارد به اعتیاد گرایش پیدا کنند.

واژه‌های کلیدی: خودمتمایزسازی، فراشناخت، گرایش به سوء مصرف مواد مخدر، دانشجویان

مقدمه

مصرف مواد علاوه بر شخص مصرف کننده به خانواده و دیگران هم سرایت می کند، حتی اگر آن‌ها سوء مصرف مواد نداشته باشند. اعضای این خانواده‌ها هر کدام به نوعی گرفتار و درگیر فرد معتاد و مسائل و مشکلات مربوط به او هستند، تمایز یافتگی کمی از خانواده‌های خود دارند، قادر نیستند فکر و احساس خود را از دیگران متمایز کنند و به راحتی با احساساتی که خانواده به آن‌ها تحمیل می کند، آشفته می شوند که این آشفتگی و سردرگمی خود می تواند زمینه گرایش به اعتیاد را فراهم کند. در این رابطه بیبوی فریش^۴ (۲۰۰۹) به نقل از کاظمیان و دلاور (۲۰۱۰)، معتقد است که افراد تمایز نیافته سطوح بالاتری از اضطراب مزمن و نشانگان روانشناختی و جسمی از قبیل اضطراب، سردرد، افسردگی، سوء مصرف مواد و الکل و روان پریشی را تجربه می کنند.

فراشناخت نیز یکی دیگر از متغیرهایی است که در جریان سوء مصرف مواد مخدر مختل می شود و ممکن است به طور ویژه‌ای با تحلیل‌های شناختی افراد وابسته به مواد مخدر ارتباط داشته باشد. فراشناخت با فرایندهایی همچون کنترل، نظارت، برنامه ریزی و تصحیح بر پردازش شناختی انسان اثر می گذارد و در تعامل با شیوه پردازش هیجانی فرد بر سلامت روانی یا آسیب پذیری نسبت به آشفتگی‌های روانی تأثیر دارد (ولز و پاپا جرجیو^۵، ۱۹۸۸، جانک و همکاران^۶، ۲۰۰۱، تیزدل و همکاران^۷، ۲۰۰۲، کوکوران و سگال^۸، ۲۰۰۸، به نقل از کاظمی و مطهری، ۲۰۱۳). بنابراین توجه به

وابستگی به مواد یا اعتیاد به مواد مخدر در همه مشاغل، سطوح تحصیلی و طبقات اقتصادی و اجتماعی دیده می شود و به افراد یا اقشار خاصی اختصاص ندارد. با توجه به شیوع بالای وابستگی به مواد و دشواری درمان آن، تلاش برای شناسایی عوامل خطر ابتلا به این مشکل در جمعیت‌های مختلف بسیار ضروری است. در بیشتر جوامع، دانشجویان در گرایش به مواد مخدر از گروه‌های پرخطر محسوب می شوند (قاضی نژاد و ساوالان پور، ۲۰۰۹). مصرف و سوء مصرف مواد در میان جوانان به سبب حساسیت این دوره از زندگی و نقش آن در زندگی آینده افراد، اهمیت ویژه‌ای دارد. این موضوع وقتی مهمتر می شود که شیوع مصرف مواد در میان جوانان دانشجو مطرح می شود. بنابراین توجه به این موضوع در بین دانشجویان از موضوعات اساسی نظام‌های آموزشی است و می تواند گام مهمی در شناسایی عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد و ارائه راه کارهای مؤثر در جهت پیشگیری و درمان اختلالات سوء مصرف مواد و اعتیاد باشد (شیخی فینی، کاووسیان، رضانی، ۲۰۰۹). از سوی دیگر ساختار و کارکرد خانواده در گرایش جوانان به اعتیاد، جایگاه مهمی دارد. تئوری‌های خانواده درمانی (بوئن^۱، ۱۹۷۸، هی لی^۲، ۱۹۶۷، مینوچین^۳، ۱۹۷۴، به نقل از نورانی پور، ۱۳۸۳) بیان می کنند که کارکردهای خانواده و فرد به هم وابسته هستند؛ به این معنی که مشکلات فرد، مشکلات خانواده را بازتاب می دهد و برعکس. اعتیاد نیز از این قاعده مستثنی نیست. مشکلات سوء

^۴ Beebe and Frisch

^۵ Wells and Papageorgiou

^۶ Janeck et al

^۷ Jeasdale et al

^۸ Corcoran and Segal

^۱ Bowen

^۲ Haley

^۳ Minchin

(۲۰۱۱) در مطالعه‌ای رابطه باورهای فراشناختی و تحمل ابهام را در افراد معتاد، سیگاری و عادی به دست آوردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میزان تحمل ابهام افراد معتاد نسبت به دو گروه دیگر پایینتر است. از سوی دیگر اسپادا^۲ و ولز (۲۰۰۵) با بررسی رابطه بین ابعاد فراشناختی، هیجانان و مصرف الکل نشان دادند که چهار بعد از ابعاد فراشناختی (باورهای مثبت درباره نگرانی، باورهای منفی مربوط به کنترل ناپذیر بودن خطر، باورهای مربوط به اطمینان‌شناختی و باور به نیاز به کنترل افکار) با مصرف الکل رابطه مثبت و معناداری دارد. کرمی و اسکندری (۲۰۰۳) پژوهشی در بررسی نقش آموزش خودمتمایزسازی در کاهش عود سوء مصرف مواد انجام دادند. نتایج نشان داد که خانواده به عنوان یک رکن اصلی، نقش بسیار مهم و قابل توجهی در درمان و پیشگیری از عود دارد. اسکورون و فریدلندر^۳ (۲۰۰۴) نیز دریافتند افرادی افرادی که به خودمتمایزسازی دست یافته‌اند، توانایی بیشتری برای گرفتن «موقعیت من» دارند. بنا برآنچه گفته شد، پژوهش حاضر پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر را از طریق خودمتمایزسازی و فراشناخت بررسی کرده است.

فرضیه‌های پژوهش

۱. خودمتمایزسازی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۲. واکنش عاطفی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.

فراشناخت نیز سازه‌ای که فعالیت‌های شناختی فرد به آن وابسته است و می‌تواند در بروز آشفتگی‌های روان‌شناختی از جمله گرایش به سوء مصرف مواد مخدر اهمیت داشته باشد.

از دیدگاه فراشناختی، سوء استفاده از مواد، تغییرات سریع معنی‌داری در رویدادهای شناختی مانند احساسات، افکار یا خاطرات به وجود می‌آورد. مواد مخدر و داروهای روان‌گردان ممکن است استروئیدهای شناختی را به طور مستقیم (مانند ایجاد آرامش، ایجاد اجتناب، گریز از شناخت‌های دردناک و ایجاد آگاهی و توجه) و یا به طور غیر مستقیم (مانند احساس دل‌بستگی، بهت‌زدگی و ارزیابی‌های سرکوب‌شده) با تغییر باورها و نگرش‌ها درباره اجتناب از رویدادهای شناختی در تأثیر قرار دهد. این تغییرات شناختی ممکن است از تقویت‌کننده‌های مثبت و منفی نیرومندی از مصرف مواد مخدر حاصل شده باشند. علاوه بر این، استفاده از مواد مخدر نه تنها ممکن است باورها و انتظارات مثبتی را درباره اثر مواد مخدر و روان‌گردان به وجود آورد، بلکه موجب به دست آوردن دانش و آگاهی در رابطه با پیامدهای شناختی می‌شوند و پیامدهای شناختی نامطلوب، خود می‌تواند زمینه‌ساز گرایش به اعتیاد باشد (توننو^۱، ۱۹۹۹).

ربانی باوجدان و همکارانش (۲۰۱۰) در پژوهشی رابطه بین باورهای فراشناختی را با گرایش به اعتیاد بررسی کردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بین پنج خرده‌مقیاس باورهای فراشناختی با گرایش به اعتیاد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین احمدی طهور سلطانی و نجفی

^۲ Spada

^۳ Skowron and Friedlander

^۱ Totano

سنی ۱۸ تا ۳۴ سال قرار داشتند. بنابراین ملاک ورود دانشجویان به این پژوهش، دامنه سنی ۱۸ تا ۳۴ سال و ملاک خروج از آن دانشجویانی بودند که در این محدوده سنی قرار نداشتند. پس از جمع‌آوری داده‌ها برای تجزیه و تحلیل آن‌ها از نرم‌افزار SPSS (ویرایش ۲۱) و روش آماره‌های توصیفی و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

ابزارهای اندازه‌گیری

پرسشنامه گرایش به اعتیاد (وید و همکاران، ۱۹۹۲): وید و همکاران (۱۹۹۲)، پرسشنامه گرایش به اعتیاد را ساختند. این مقیاس، ۳۸ سؤال دارد که با گزینه‌های «بلی» یا «خیر» ارزیابی می‌شوند. این پرسشنامه دو دسته سؤال دارد: سؤال‌های ۱، ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۸، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴ و ۳۶ به صورت معکوس، نمره‌گذاری می‌شوند. یعنی انتخاب گزینه درست، معادل صفر و انتخاب گزینه خیر معادل یک است. سؤال‌های ۲، ۳، ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۰، ۳۵، ۳۷ و ۳۸ به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شوند؛ یعنی انتخاب «بلی» برابر یک امتیاز و انتخاب گزینه خیر برابر صفر است. نمره نهایی مقیاس، جمع همه امتیازات به‌دست‌آمده در پرسشنامه است. در این مقیاس اگر نمره زنان بالاتر از ۲۳ و در مردان بالاتر از ۲۴ بالاتر رود در این صورت وجود آن در فرد تأیید می‌شود. به طور کلی بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده، نمره برش این مقیاس >21 است. این آزمون را رستمی و همکاران (۱۳۸۶) در ایران هنجاریابی کردند که مطابق با آن آلفای به‌دست‌آمده این آزمون برابر با $0/29$ است. ضریب‌های پایایی این مقیاس در نمونه هنجاری (با

۳. حالت من، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۴. گسلس عاطفی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۵. آمیختگی با دیگران، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۶. باورهای فراشناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۷. باورهای مثبت درباره نگرانی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۸. اطمینان‌شناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۹. خودآگاهی شناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۱۰. کنترل‌ناپذیری فکر، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.
۱۱. نیاز به کنترل فکر، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.

روش پژوهش

این پژوهش، توصیفی و غیرآزمایشی و از نوع مطالعات همبستگی است.

نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه این تحقیق، همه دانشجویان (دختر و پسر) دانشگاه رازی بودند که در سال ۱۳۹۲-۱۳۹۱ به تحصیل مشغول بودند. از میان دانشکده‌های دانشگاه رازی، ۷ دانشکده و از هر دانشکده، ۴ کلاس به‌طور تصادفی انتخاب و آزمایش شدند. روش نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای چندمرحله‌ای و حجم نمونه انتخاب‌شده، ۲۸۸ نفر بود که ۱۳۷ نفر آن‌ها زن و ۱۵۱ نفر آن‌ها مرد بودند و در گستره

آن را در ۴۶ سؤال بر مبنای نظریهٔ بوئن ساخت و یونسی (۲۰۰۶) آن را در ایران هنجاریابی کرد. این پرسشنامه یک ابزار خودسنجی و خودگزارشی است و برای سنجش تمایزیافتگی افراد به کار می‌رود و تمرکز اصلی آن روی بزرگسالان، ارتباط‌های مهم و روابط فعلی آن‌ها با خانواده است. سؤال‌های این پرسشنامه در یک طیف لیکرت از ۱ تا ۶ (۱، اصلاً در مورد من صحیح نیست تا ۶، خیلی در مورد من صحیح است) نمره‌گذاری می‌شوند. تمام پرسشنامه به جز سؤالات ۴-۷-۱۱-۱۵-۱۹-۲۳-۲۷-۳۱-۳۷-۴۳ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود.

حداکثر نمره واقعی در ۴۵ سؤال ۲۷۴ و حداقل نمره ۴۶ خط برش هم ۱۳۸ است. یونسی (۲۰۰۶) ضرایب پایایی این پرسشنامه را به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۵ محاسبه کرد. این مقیاس شامل چهار خرده‌مقیاس واکنش هیجانی، موقعیت من، گسلش عاطفی و آمیختگی با دیگران است. آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس‌های این پرسشنامه در پژوهش حاضر به ترتیب برابر با ۰/۴۰، ۰/۴۰، ۰/۴۵ و ۰/۳۲ و آلفای کرونباخ کل پرسشنامه برابر با ۷۳/۸ است.

یافته‌ها

در این بخش، نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر از روی خودمتمایزسازی به عنوان متغیر پیش‌بین ارائه شده است.

خودمتمایزسازی (واکنش عاطفی، حالت من، گسلش عاطفی، آمیختگی با دیگران) پیش‌بینی‌کنندهٔ گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است.

فاصلهٔ یک هفته) در مردان و زنان به ترتیب ۰/۶۹ و ۰/۷۷ است. آلفای به‌دست‌آمدهٔ پرسشنامه در پژوهش حاضر برابر با ۰/۳۹ است.

پرسشنامهٔ باورهای فراشناختی^۱ (MCQ-30):

فرم کوتاه پرسشنامهٔ فراشناخت (ولز و کاترایت-هاتون، ۲۰۰۴) برای سنجش باورهای فراشناختی ساخته شده است. این پرسشنامه ۳۰ سؤال دارد و هر آزمودنی به این سؤال‌ها به شکل «موافق نیستم»، «تقریباً موافقم»، «کمی موافقم» و «موافق نیستم» پاسخ می‌دهد. ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی بازآزمایی این پرسشنامه به ترتیب ۰/۹۳ و ۰/۷۸ گزارش شد. ابراهیم‌زاده (۲۰۰۶) برای اعتباریابی پرسشنامهٔ فراشناخت، ضریب همسانی درونی این پرسشنامه را در مطالعه‌ای ۰/۸۳ گزارش کرد. همچنین، ضریب همبستگی این آزمون را با مقیاس کمال‌گرایی (۰/۳۸) و مقیاس بلا تکلیفی (۰/۶۵) معنادار به دست آورد. پرسشنامهٔ فراشناخت، پنج خرده‌مقیاس دارد که از این قرار هستند: باورهای مثبت در مورد نگرانی، اطمینان‌شناختی، خودآگاهی شناختی، باورهای منفی دربارهٔ کنترل‌ناپذیری افکار و باورهایی دربارهٔ نیاز به کنترل افکار. در پژوهش حاضر ضریب آلفای این خرده‌مقیاس‌ها به ترتیب، ۰/۷۹، ۰/۸۶، ۰/۷۵، ۰/۷۱ و ۰/۶۸ است. آلفای کرونباخ کل پرسشنامه در پژوهش حاضر برابر با ۸۸/۸ است.

پرسشنامهٔ خودمتمایزسازی^۲ (DSI-R):

اسکورن و فرایدلندر، این پرسشنامه را در سال ۱۹۸۸ ساختند و اسکورن و اسمیت در سال ۲۰۰۳ در آن تجدید نظر کردند. جکسون پرسشنامهٔ نهایی

^۱ Questionnaire belief metacognition

^۲ Questionnaire differentiation

جدول ۱. شاخص تحلیل رگرسیون چندگانه با روش همزمان

شاخص	متغیر	B	SE	Beta	T	Sig
خودمتمایزسازی		-۰/۰۲	۰/۰۱۴	-۰/۱۱	-۲	۰/۰۵
حالت من		۰/۰۸	۰/۰۱	-۰/۱۱	-۰/۸۳	۰/۴
گسلش عاطفی		۰/۰۸	۰/۰۱	-۰/۱۱	-۰/۸۱	۰/۴
آمیختگی با دیگران		۰/۰۱	۰/۰۱	-۰/۲۵	-۲	۰/۰۵
واکنش عاطفی		۰/۰۱	۰/۰۱	-۰/۱۳	-۱/۱	۰/۳

متغیر پیش‌بین: خودمتمایزسازی متغیر ملاک: گرایش به سوء مصرف مواد مخدر

فکر، خودآگاهی شناختی و اطمینان‌شناختی، گرایش به سوء مصرف مواد مخدر را پیش‌بینی می‌کنند. در این بخش، نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی گرایش به سوء مصرف مواد مخدر از روی پنج خرده‌مقیاس فراشناخت (باورهای مثبت درباره نگرانی، کنترل ناپذیری فکر، نیاز به کنترل فکر، خودآگاهی شناختی و اطمینان‌شناختی) به عنوان متغیر پیش‌بین ارائه شده است.

نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد که خودمتمایزسازی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است ($p < 0/05$). بنابراین فرضیه ۱ (خودمتمایزسازی، پی‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است) تأیید می‌شود. همچنین فرضیه ۵ (آمیختگی با دیگران، پیش‌بینی‌کننده سوء مصرف مواد مخدر است) نیز تأیید می‌شود. فرضیه ۲، ۳ و ۴ تأیید نمی‌شود.

خرده‌مقیاس‌های فراشناخت (باورهای مثبت درباره نگرانی، کنترل ناپذیری فکر، نیاز به کنترل

جدول ۲. شاخص تحلیل رگرسیون چندگانه با روش همزمان

شاخص	متغیر	B	SE	Beta	T	Sig
باورهای فراشناختی		۰/۰۰۱	۰/۰۳	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۷	۰/۹
باورهای مثبت درباره نگرانی		۰/۱۹	۰/۰۵	۰/۲۲	۳/۵	۰/۰۰۱
کنترل ناپذیری فکر		۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۰۳	۰/۵	۰/۶۱
نیاز به کنترل فکر		۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۰۷۱	۱	۰/۳
خودآگاهی شناختی		۰/۱	۰/۰۶	۰/۱	۲/۶	۰/۰۰۹
اطمینان‌شناختی		۰/۱۳	۰/۰۵	۰/۱۷	۲/۷۱	۰/۰۰۷

درباره نگرانی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است)، فرضیه ۸ (اطمینان‌شناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر

نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد که فرضیه ۵ (آمیختگی با دیگران، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است)، فرضیه ۷ (باورهای مثبت

روابط (باهم‌بودن)^۱ و بخشی از آن را برای هدایت زندگی صرف می‌کنند. این روابط به عنوان تمایز یافتگی بسیار با جدایی عاطفی کم مشخص می‌شود. این آسیب با تأثیرپذیری عاطفی از دیگران در نیاز ما به مردم دیگر ریشه دارد و اساس وابستگی متقابل یعنی نیاز داشتن به مشارکت یا واکنش دقیق دیگران برای احساس امنیت در درون ما است. در واقع، افرادی که خودشان را از دیگران جدا می‌کنند دچار اضطراب می‌شوند. در این رابطه

فلنز و ایوانز (۱۹۸۸) در مطالعه‌ای نشان دادند که سطوح بالایی از افسردگی و اضطراب با نگرش به مواد رابطه دارد (به نقل از حاجی‌علیزاده و همکاران، ۲۰۰۹). به عبارت دیگر این افراد تصمیمات خود را بر اساس اجتناب از تعارض و آنچه زندگیشان را دچار نوسان نکند، می‌گیرند. در نتیجه در اصطلاح به جای حلّ مسأله، صورت مسأله را پاک می‌کنند و مصرف مواد مخدر راهی برای پاک کردن صورت مسأله در ذهن این افراد است.

همچنین نتایج نشان داد که سه خرده‌مقیاس باورهای فراشناختی (باورهای مثبت درباره نگرانی، خودآگاهی شناختی و اطمینان شناختی) پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است. این یافته‌ها با پژوهش‌های ربّانی باوجدان و همکارانش (۱۳۸۹)، احمدی طهور سلطانی و نجفی (۱۳۹۰) و اسپادا و ولز (۲۰۰۵) مطابقت دارد. نتایج این پژوهش با نظریه عملکرد اجرایی خودتنظیمی ولز و ماتیوس (۱۹۹۴) مبنی بر هم‌سویی اختلالات روان‌شناختی با راهبردهای مقابله‌ای غیرانطباقی و نیز هم‌سویی این اختلالات با باورهای فراشناختی

است) و فرضیه ۹ (خودآگاهی شناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است) تأیید می‌شود. فرضیه ۶ (باورهای فراشناختی، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است)، فرضیه ۱۰ (کنترل‌ناپذیری و خطر، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است) و فرضیه ۱۱ (نیاز به کنترل فکر، پیش‌بینی‌کننده گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است) نیز تأیید نمی‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان داد خودتمایزسازی، گرایش به سوء مصرف مواد مخدر را پیش‌بینی می‌کند. این نتایج با پژوهش اسکورون و فریدلندر (۲۰۰۴) و کرمی و اسکندری (۲۰۰۳) مطابقت دارد. در واقع، افرادی که خودتمایزسازی پایینی دارند در مواجهه با مشکلات به علت تمایز یافتگی پایین، سطوح بالایی از استرس و اضطراب را تحمل می‌کنند، نمی‌توانند برای حلّ مشکلاتشان از راهنمایی دیگران بهره‌مند شوند و از سوی دیگر به دنبال پناهگاه و مایه آرامشی هستند. از سوی دیگر مصرف مواد باعث کامیابی خیالی و تسکین خاطر موقتی می‌شود و در نتیجه این گونه افراد ممکن است به سوء مصرف مواد گرایش پیدا کنند تا از این طریق بتوانند اضطراب خود را به صورت موقتی کاهش دهند.

از دیدگاه بوئن، فرد کمتر تمایز یافته در موقعیت‌های استرس‌آور از لحاظ فکری، آشفته است و در ابهام به سر می‌برد (بوئن، ۱۹۸۸). بوئن معتقد است که اشخاص، میزانی از انرژی‌شان را در

^۱ Being together

که به مصرف مواد به عنوان یک راهبرد مقابله‌ای منجر می‌شود، هم‌خوانی دارد.

در واقع، افراد در برخورد با مشکلات از دو راهبرد مقابله‌ای مسئله‌مدار و هیجان‌مدار استفاده می‌کنند. وقتی فراشناخت که مسئول تنظیم و کنترل شناخت فرد است، مشکل و اختلال پیدا کند، فرد نمی‌تواند به صورت مسئله‌مدار مشکل خود را حل کند؛ در نتیجه در برخورد با مشکلات از راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار مثل سوء مصرف مواد استفاده می‌کند. پس یکی از دلایل اصلی مصرف مواد و الکل این است که افراد از مواد برای تنظیم دامنه گسترده‌ای از رویدادهای شناختی استفاده می‌کنند.

به بیان دیگر، تخریب‌ها موجب بروز هیجان‌ات اولیه‌ای مثل آسیب، فقدان، گناه، ترس، سرگشتگی، گم‌گشتگی و گیجی می‌شوند. این هیجان‌ات نیز به صورت بالقوه می‌توانند به درون‌نگری منتهی شوند و فرد به دنبال بازگشت به انسجام و رهایی از این حالت ناخوشایند باشد. در این مرحله، فردی که مدیریت درست روی شناخت خود داشته باشد، می‌تواند به صورت سالم انسجام یابد یا این که در اثر مدیریت ضعیف به صورت غیرمعمول (ناکارآمد) انسجام یابد. انسجام مجدداً ناکارآمد هنگامی رخ می‌دهد که افراد به مصرف مواد و رفتارهای مخرب پناه می‌برند. اکثر افرادی که به طور ناکارآمد انسجام می‌یابند، در مهارت‌های درون‌نگرانه خودشان (فراشناخت) نقطه‌های کوری دارند. در واقع در این افراد مصرف مواد به صورت راهبردی جبرانی برای تنظیم و مقابله با احساسات و پرکردن این حفره‌ها و نقاط کور، استفاده می‌شود. به عبارت دیگر، فراشناخت شیوه تفکر و رفتار فرد را در پاسخ به یک فکر، احساس یا باور تعیین

می‌کند. از سوی دیگر نیاز به کنترل فکر و کنترل ناپذیری افکار، پیش‌بینی‌کننده گرایش به مواد مخدر نبودند. در تبیین این پدیده شاید بتوان گفت افرادی که نیاز به کنترل فکر یا کنترل ناپذیری افکار دارند از راهبردهای مقابله‌ای زیادی برای کنترل کردن افکار خود استفاده می‌کنند؛ در نتیجه کمتر به مصرف مواد مخدر به شکل راهبرد مقابله برای کاهش تنش خود استفاده می‌کنند.

لازم به ذکر است که یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر این بود که چون آلفای کرونیخ زیرمقیاس‌های خودمتمایزسازی پایین بود، خودمتمایزسازی به صورت کلی بررسی شد.

منابع

احمدی طهورسلطانی و م. نجفی. (۱۳۹۰)، مقایسه باورهای فراشناختی و تحمل ابهام افراد معتاد، عادی و سیگاری، *مجله روان‌شناسی بالینی*، سال سوم، شماره چهارم، صص ۶۷-۵۹.

حاجی‌علیزاده، ک.، بحرینیان، ا.، نظیری، ق. و مدرس غروری، م. (۱۳۸۸)، نقش متغیرهای شناختی، ابعاد فراشناختی و هیجان‌ات در رفتار سوء مصرف مواد، *تازه‌های علوم شناختی*، سال ۱۱، شماره ۳، صص ۱۲-۱.

ربانی باوجدان، م.، نیک آذین، ا.، کویانی، ن. و خضری‌مقدم، ا. (۱۳۸۹)، رابطه باورهای خودکارآمدی و فراشناخت با راهبردهای مقابله در مردان سوء مصرف‌کننده مواد، *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، سال ۶، شماره ۳ (۲۳)، صص ۱۰۲-۸۵.

- رستمی، ر.، نصرت‌آبادی، م. و محمدی، ف. (۱۳۸۶)، بررسی مقلّماتی دقت تشخیصی مقیاس‌های -AAS,APS,MAC-R، پژوهش‌های روانشناختی، سال ۳، شماره ۱۹، صص ۲۸-۱۱.
- شیخی‌فینی، ع.، کاووسیان، ج. و رضانی، و. (۱۳۸۹)، عوامل خطر و محافظت‌کننده گرایش به مصرف مواد در دانشجویان، فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش در سلامت روانشناختی، دوره سوم، شماره سوم، صص ۳۷-۴۷.
- قاضی‌نژاد، م. و سالوان‌پور، ا. (۱۳۸۸)، بررسی رابطه طرد اجتماعی و آمادگی برای اعتیاد، مسائل اجتماعی ایران، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۶۳، سال ۱۳، صص ۱۸۰-۱۳۹.
- کاظمی، ح. و مطهری، س. (۱۳۹۲)، رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و حالات فراشناختی در دانش‌آموزان دختر و پسر، پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری، سال سوم، شماره اول، پیاپی (۴)، صص ۲۲-۱۱.
- کاظمیان، س. و دلاور، ع. (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین خودمتمایزسازی با میزان تمایل به اعتیاد در مردان متأهل، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، شماره چهارم، سال چهارم، صص ۱۱۵-۱۰۶.
- کریمی، ا. و اسکندری، ح. (۱۳۸۲)، همایش سراسری شناسایی علل و درمان مواد مخدر، دانشگاه پزشکی زاهدان و زنجان.
- نورانی‌پور، ر. (۱۳۸۳)، بررسی علل اعتیاد به مواد تغییردهنده خلق و رفتار و روش‌های مؤثر و کارآمد مشاوره اعتیاد، فصلنامه علمی -
- پژوهشی سوء مصرف مواد، سال دوم، شماره ششم، صص ۶۳-۴۵.
- نوعی، ز.، اصغرنژاد، ع.، فتی، ل. و عاشوری، ا. (۱۳۸۹)، مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ریشه‌های والدینی آن‌ها در مبتلایان به اختلال شخصیت وسواسی-اجباری، اختلال وسواسی-اجباری و گروه بالینی، تازه‌های علوم شناختی، سال ۱۲، شماره ۱، صص ۶۹-۵۹.
- یونسی، ف. (۱۳۸۵). هنجاریابی آزمون خودمتمایزسازی در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی.
- Ahmadi tohorsoltani, M. and najafi, M. (2010), Comparison belief meta-cognition ambiguity tolerance addict, normal and smoking persons. *Journal Clinical Psychology*, 3, (4), 59-67.
- Bown, M. (1988), Family therapy in clinical practice. Newyork: aronson
- Ghazinejad, M. and salavanpor, A. (2009), The relationship social ostracism and addiction potential, problems Iran social, *Journal of Social science*, 63, (13), 139-180.
- Haji alizadeh, K. bahreiniean, A. naziri, GH. and modaresghorori, M. (2009), Rorer cognition variable, dimension meta-cognition and emotion in behavior drug abuse. *News Cognition Science*, 11, (3), 1-12.
- Karami, A. and scandari, H. (2003), Conger quietly identify causes and narcotic drugs therapy, zahedan and zanzan. *Univesity of Medication*.
- Kazemi, H. and Motahari, S. (2013), The relationship early maladaptive schemas and meta-cognition states in girls and boy student, *Research Cognition and Behavioral Sciences*, 3,(1), (continuous no 4), 11-22.
- Kazemiean S. and Delavar, A. (2011), The relationship differentiation with addiction

- Shekhifini, A. kavosiean, J. and ramazani, V. (2010), Ingredient risk and keep Tendency to drug abuse in university student. *Journal Research-science Research in Psychological Health*, 3, (3), 37-47.
- Skowron, E. A. and Friedlander, M. L. (2004), Differentiation of self and attachment in adulthood: relational correlates of effortful control. *Contemporary Family Therapy*, 26(3), 337-357
- Spada, M. and Wells, A. (2005), Metacognitions, emotion and alcohol use. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12, (4), 150-155
- Toneatto, T. (1999), Metacognitive analysis of craving: Implication for treatment. *Journal of Clinical Psychology*, 55, (3), 527-537.
- Weed Nc. (1992). New measures for assessing alcohol and drug abuse with the MMPI-2: the APS and AAS. *J Assess*: 58 (2): 389-404.
- Wells, A. and Matthews, G. (1994), Attention and emotion: A clinical perspective. Hove, UK: Erlbaum
- Wells, A. and Cartwright-Hatton, S. (2004), A short form of the Metacognitions Questionnaire: Properties of the MCQ-30. *Behavior Research and Therapy*, 42, (1) 385-396.
- potential in married male. *Journal Regulatory and Safety Military*, 4,(4), 106-115.
- M. Robanibavejdan, M. nikazin, A. kaveani, N. and khezrimoghadam, A. (2012), The relationship belief self-avication and meta-cognition with contrast strategy in males drugs abuse. *Journal Applied psychology*, 6, (3), 85-102.
- Noei, Z. asgharnejad, F. fata, L. and ashore, A. (2010), Comparison early maladaptive Schemas and teams patern those in obsession - compulsive personality disorder, obsession-compulsive disorder and clinical group. *News Cognition Science*, 12, (1), 59-69.
- Noranipor, R. (2004), The relation causes addiction to drugs changer mood and behavior and effective strategy and efficient addiction counseling. *Journal Research-Science drugs abuse*, 2, (6), 45-63.
- Papko, O. (2004), Differentiation and test anxiety in adolescents, university of Haifa. *Journal of Adolescent's*, 27, (3), 645-6620.
- Rostami, R. nosrati, M. and mohamadi, F. (2007), The relationship elementary scales diagnostic- APS, MAC-R, AAS. *Research psychological*, 3, (19), 11-28.

Predicting Tendency to Abuse Drugs by Using Differentiation and Metacognition among University Students

* A. Mansouri jalilian

Master psychology of Razi University, University of Razi, Kermanshah, Iran

K. Yazdanbakhsh

Assistant Professor of Cognitive Psychology University of Razi, Kermanshah, Iran

Abstract:

The aim of this study was to predict tendency to drug abuse by using the differentiation and metacognition. For this purpose, the questionnaires of tendency to drug abuse (Wed, et.al.1992), differentiation (Skowron & Friedlander), metacognition beliefs (wells & cartwright-Hatton) were administered among 288 (137 female, 151 male) students at Razi University of Kermanshah. The analysis of the findings indicated that total scores differentiation predicted the tendency towards addiction. The analysis of stepwise regression differentiation of the subscales of metacognition indicated that among the five existing subscales, positive belief about worry ($R=0.36$), cognitive confidence ($R=0.25$), and cognitive self-consciousness ($R=0.31$) predicted the tendency towards drug abuse. Uncontrolled thought ($R=0.26$) and the need to control thought ($R=0.30$) did not predict the tendency towards drug abuse. Based upon the findings, it seems that among the students with low differentiation, superior tendency towards drug abuse exists. However, among the students with deficiency in cognition processes, the tendency towards drug abuse is more probable.

Keywords: differentiation, metacognition, tendency to drug abuse, university students